

Czas pracy dzieci w rodzinach wiejskich – ocena na podstawie różnych metod

Stanisław Lachowski^{1,2}

¹ Zakład Zdrowia Publicznego, Instytut Medycyny Wsi w Lublinie

² Zakład Socjologii Medycyny i Rodziny, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Streszczenie

Wstęp. W badaniach społecznych występuje ryzyko uzyskania mało rzetelnych wyników z powodu zastosowania nieodpowiednich narzędzi badawczych lub błędnej ich konstrukcji. Badania budżetu czasu wybranych grup ludności sprawiają szczególną trudność, ponieważ najczęściej wykorzystują metodę ankietową, w której czas wykonywania poszczególnych czynności ocenia się na podstawie retrospekcji respondentów.

Cel badań. Celem pracy jest porównanie dwóch sposobów oceny średniego czasu trwania prac wykonywanych w gospodarstwie domowym i rolnym (kwestionariusz ankiety, dzienniczek czynności ucznia) przez dzieci z rodzin wiejskich w wieku 11-14 lat.

Materiał i metody. Badania przeprowadzono w grupie 255 dzieci z rodzin wiejskich województwa lubelskiego. Ilość czasu, jaką badane dzieci przeznaczały na prace w rodzinnym gospodarstwie oceniono na podstawie dwóch źródeł informacji: 1) na podstawie badań kwestionariuszem ankiety, 2) na podstawie zapisów w dzienniczku czynności ucznia.

Wyniki badań. Przeprowadzone analizy wykazały, że budżet czasu dzieci wiejskich wyznaczony na podstawie retrospekcji uczniów w badaniach ankietowych istotnie różni się od budżetu ustalonego na podstawie prowadzonych dzienniczek. W ocenie retrospektywnej czas wykonywania prac na rzecz rodziny jest znacznie krótszy niż określony na podstawie dzienniczek. Zaniżanie czasu pracy w badaniach ankietowych jest charakterystyczne w grupie dziewcząt. Wśród chłopców oceny na podstawie ankiety i dzienniczka są podobne.

Wnioski. Zastosowane metody oceny czasu wykonywania pracy na rzecz rodziny przynoszą nieco odmienne rezultaty. Różnice ocen poszczególnych zajęć dziecka należy analizować w kontekście dobowego budżetu czasu. Wskazana jest pogłębiona analiza uwarunkowań stwierdzonych różnic.

Słowa kluczowe

dziecko wiejskie, praca dzieci, budżet czasu

WSTĘP

Celem badań z wykorzystaniem metod socjologicznych jest między innymi przedstawienie w sposób rzetelny rzeczywistości społecznej. Zakłada się jednocześnie występowanie pewnego marginesu celowych lub nieświadomych zafałszowań lub też pewnych nieścisłości, które mogą wynikać ze źle skonstruowanych narzędzi badawczych.

J. Lutyński [1] podaje przykłady badań techniką kwestionariuszową, których wiarygodność budzi poważne zastrzeżenia. Autor przytacza wyniki badań, w których odsetek fałszywych odpowiedzi sięga od kilku do 56%. Posługiwanie się kwestionariuszem wywiadu czy ankiety wiąże się zatem z problemem wiarygodności uzyskanych danych. Niewątpliwie informacje zgromadzone przy pomocy kwestionariusza ankiety lub wywiadu obciążone są ryzykiem nieprawdziwości, które wynikają również z błędów w konstrukcji kwestionariusza [2]. Błędne sformułowania pytań wynikają nie tylko z braku wiedzy i doświadczenia badawczego, ale również z nieuwzględnienia możliwości intelektualnych i kontekstu społecznego badanych osób. Pewne pytania, bardzo ważne dla podjętej problematyki, mogą być dla respondenta zbyt trudne lub zagrażające poczuciu własnej wartości. W takiej sytuacji mówi

się o kłamstwie obronnym respondenta, które ma chronić poczucie własnej wartości i osobistą godność [3].

W badaniach społecznych często podejmowanym zagadnieniem jest problem czasu przeznaczanego przez wybrane grupy ludności na poszczególne typy zajęć (praca, odpoczynek, rozrywka, czas wolny) lub ogólnie problem budżetu czasu (np. badania: J. Kargul [4], H. Marzec [5], H. Borzyszkowa [6] T. Wołowski, M. Jankowska [7], E. Huk-Wieliczuk [8,9]). Problemem tego typu badań jest zastosowanie odpowiednich technik gromadzenia danych, by uzyskać rzetelne pomiary czasu wykonywania określonych czynności. Podstawowymi wskaźnikami czasu trwania różnych czynności są: czas trwania tej czynności, 2) wskaźnik średniego czasu trwania czynności w przeliczeniu na jedną osobę biorącą udział w badaniu oraz 3) wskaźnik średniego czasu wykonywania czynności w przeliczeniu na jedną osobę wykonującą czynność [10].

CEL PRACY

Celem pracy jest porównanie dwóch sposobów oceny średniego czasu trwania prac wykonywanych w gospodarstwie domowym i rolnym przez dzieci z rodzin wiejskich w wieku 11-14 lat. Dane, które są podstawą porównań pochodzą z projektu zrealizowanego w Instytucie Medycyny Wsi na temat obciążenia pracą dzieci z rodzin wiejskich.

MATERIAŁ I METODY

Ocena ilości czasu, jaką badane dzieci przeznaczały na prace w gospodarstwie domowym i rolnym oparta jest na dwóch odmiennych źródłach informacji: określenie przeciętnego czasu trwania poszczególnych elementów budżetu czasu na podstawie badań kwestionariuszem ankiety oraz na podstawie zapisów w dzienniczku czynności ucznia.

Pierwszy sposób oceny czasu trwania poszczególnych zajęć, w tym prac na rzecz rodziny wymaga umiejętności oszacowania przeciętnej ilości czasu w przeliczeniu na wskazany okres (dzień, doba, tydzień), przy uwzględnieniu jego zmienności w różnych dniach. Osoba badana musiała określić, na podstawie retrospekcji, średnią liczbę godzin lub minut przeznaczonych w ciągu dnia, np. na wykonywanie prac w gospodarstwie domowym, gdzie najczęściej ilość czasu wykonywania tych prac jest odmienna w różnych dniach tygodnia, czy w różnych porach roku. Nie jest więc zadaniem łatwym udzielenie odpowiedzi na pytanie o przeciętny czas określonych czynności (prace domowe, zabawa, oglądanie telewizji i inne) w ciągu jednego dnia. Określenie przez dzieci przeciętnego czasu wykonywania prac domowych, rolnych czy innych czynności w ciągu dnia może zatem znacznie odbiegać od faktycznej skali zaangażowania dziecka do poszczególnych czynności. W kwestionariuszu zapytano respondentów o określenie przeciętnego czasu trwania prac w gospodarstwie domowym i rolnym oraz innych czynności w ciągu jednego dnia dla różnych pór roku (oddzielnie dla wiosny, lata, jesieni i zimy) oraz dla różnych dni tygodnia (dzień powszedni, sobota, niedziela). Była to zatem ocena retrospektywna – dotycząca sytuacji minionych.

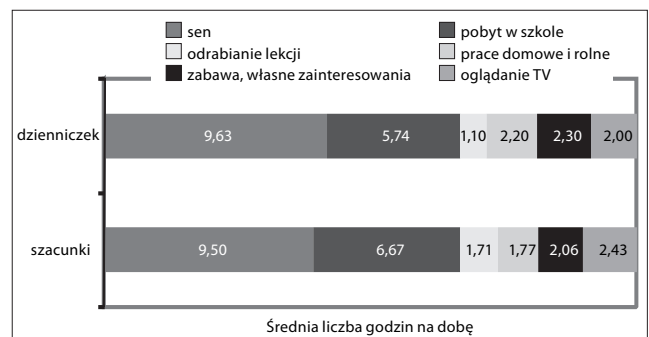
Drugi sposób określenia czasu pracy dziecka był zupełnie odmienny, ponieważ podstawą jego wyliczenia były dane z dzienniczków zajęć ucznia. Respondenci, którzy wypełnili ankietę prowadzili jednocześnie dzienniczki zajęć ucznia w różnych porach roku, po 14 dni w każdej porze. Każdego dnia rano (przed zajęciami szkolnymi) uczeń biorący udział w badaniach, wypełniał kartę zajęć wykonywanych w dniu poprzednim. Ten sposób prowadzenia dzienniczka umożliwił odtworzenie budżetu czasu badanych dzieci w okresie prowadzenia dzienniczka. Prowadzenie dzienniczków w różnych porach roku umożliwiło dokonanie wyliczeń dotyczących średniego czasu pracy przypadającego na jeden dzień w poszczególnych porach roku, dniach tygodnia, jak i na jeden dzień w roku.

Porównania obu metod określania czasu wykonywania prac domowych i rolnych dokonano na podstawie badań przeprowadzonych w grupie 255 dzieci z rodzin wiejskich województwa lubelskiego, które wypełniły ankietę, a jednocześnie prowadziły dzienniczek zajęć ucznia. W grupie badanych było niewiele więcej dziewcząt (51,4%) niż chłopców (48,6%). Prawie połowa badanych pochodziła z rodzin rolniczych (46,7%), nieco mniejsza część (42,0%) – z rodzin „dwuzawodowych” (źródła utrzymania – praca rodziców w rolnictwie i pozarolnictwie) a pozostali (11,4%) – z rodzin pozarolniczych.

Analizę statystyczną zgromadzonego materiału przeprowadzono przy pomocy programu SPSS.

WYNIKI

Porównanie dobowego budżetu czasu ustalonego na podstawie badań ankietowych i dzienniczkowych wskazuje na dość znaczne różnice. Jedynie czas snu badanych uczniów został oceniony niemal identycznie, natomiast pozostałe elementy budżetu czasu ocenione w badaniach ankietowych wyraźnie różnią się od ocen dokonanych na podstawie dzienniczka. Z badań dzienniczkowych wynika, że badani uczniowie średnio ponad 2 godziny (2,2 h) dziennie poświęcały na wykonywanie prac na rzecz rodziny (Ryc. 1). Te same elementy budżetu, w badaniach ankietowych zostały oszacowane znacznie niżej (1,771 h). W badaniach ankietowych określono wyższe wartości czasu trwania takich zajęć jak: pobyt w szkole, odrabianie lekcji i oglądanie telewizji – w porównaniu z badaniami dzienniczkowymi.

Ryc. 1. Budżet czasu badanych dzieci na podstawie danych szacunkowych i danych z dzienniczka (średnia liczba godzin)

Porównanie danych dotyczących ilości czasu poświęcanego przez dzieci na wykonywanie prac domowych i rolnych uzyskanych w wyniku szacowania oraz w wyniku prowadzenia obserwacji dzienniczkowych ukazuje, że dane te różnią się między sobą (różnice istotne statystycznie). Największe rozbieżności wystąpiły wśród dzieci, które w badaniach ankietowych stwierdziły, że w ogóle nie pomagają w pracach domowych i rolnych. W tej grupie tylko co trzecie dziecko (30,7%), zgodnie z danymi dzienniczkowymi faktycznie nie wykonywało tego typu prac (Tab. 1). Czas poświęcony na wykonywanie prac domowych i rolnych przez pozostałe dzieci w tej grupie, określony na podstawie dzienniczków

Tabela 1. Czas poświęcony przez badane dzieci na prace domowe i rolne przypadający na jeden dzień w roku na podstawie ankiety a czas wykonywania tych prac na podstawie dzienniczka

Czas wykonywania prac na jeden dzień w roku – ankieta	n	Czas wykonywania prac na jeden dzień w roku - dzienniczek		Ogółem	
		Nie wykonywało	Do 1 h		Powyżej 1 h
Nie wykonywało – 0 h	n	23	31	21	75
% w wierszu		30,7	41,3	28,0	100,0
% w kolumnie		56,1	35,2	16,7	29,4
Do 1 h	n	14	42	55	111
% w wierszu		12,6	37,8	49,5	100,0
% w kolumnie		34,1	47,7	43,7	43,5
Powyżej 1 h	n	4	15	50	69
% w wierszu		5,8	21,7	72,5	100,0
% w kolumnie		9,8	17,0	39,7	27,1
Ogółem	n	41	88	126	255
% w wierszu		16,1	34,5	49,4	100,0
% w kolumnie		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=34,302$; $p<0,0001$

był znacznie dłuższy niż określony na podstawie szacunków. Mimo, iż 75 dzieci w badaniach ankietowych stwierdziło, że nie wykonuje prac domowych lub rolnych, to zgodnie z danymi dzienniczkowymi – 41,3% spośród nich pracowało do 1 godziny, a 28% powyżej 2 godzin dziennie. Największą zgodność czasów pracy uzyskanych na podstawie oszacowań i zapisów dzienniczkowych stwierdzono w grupie dzieci najbardziej obciążonych pracami (powyżej 1 godziny dziennie). Prawie ¾ dzieci z tej grupy (72,5%) oszacowało czas wykonywania prac domowych i rolnych identycznie z tym, jaki wynikał z zapisów dzienniczkowych, a tylko w przypadku czterech osób (5,8%) wystąpiła skrajna rozbieżność – z szacunków wynikało, że pracowały więcej niż 1 godzinę, a z dzienniczków, że nie podejmowały żadnych prac. Różnice pomiędzy czasem pracy oszacowanym a dzienniczkowym są istotne statystycznie ($\chi^2=34,302$; $p<0,0001$).

Podobne rozbieżności stwierdzono porównując czas pracy w różnych dniach tygodnia szacowany przez dzieci w badaniach ankietowych z czasem określonym na podstawie obserwacji dzienniczkowych. Dotyczy to przede wszystkim dni powszednich i sobót. Nieco mniejsze rozbieżności stwierdzono przy ocenie czasu pracy w niedziele, ale różnice są również istotne statystycznie ($p < 0,01$) (Tab. 2).

Tabela 2. Czas przeznaczony przez badane dzieci na wykonywanie prac domowych i rolnych w niedziele na podstawie ankiety a czas wykonywania tych prac na podstawie dzienniczka.

Czas wykonywania prac w niedziele – ankieta		Czas wykonywania prac w niedziele – dzienniczek			Ogółem
		Nie wykonywało	Do 1 h	Powyżej 1 h	
Nie wykonywał – 0 h	n	15	81	48	144
% w wierszu		10,4	56,3	33,3	100,0
% w kolumnie		75,0	65,3	43,2	56,5
Do 1 h	n	4	29	46	79
% w wierszu		5,1	36,7	58,2	100,0
% w kolumnie		20,0	23,4	41,4	31,0
Powyżej 1 h	n	1	14	17	32
% w wierszu		3,1	43,8	53,1	100,0
% w kolumnie		5,0	11,3	15,3	12,5
Ogółem	n	20	124	111	255
% w wierszu		7,8	48,6	43,5	100,0
% w kolumnie		100,0	100,0	100,0	100,0

$\chi^2=15,124$; $p<0,01$

Nie potwierdziło się przypuszczenie, że dzieci przejawiają tendencję do zawyżania szacunkowych ocen czasu wykonywanych przez siebie prac domowych lub rolnych. Analiza różnic pomiędzy średnimi czasami pracy określonymi na podstawie szacunków dzieci i na podstawie obserwacji dzienniczkowych wykazała odwrotną prawidłowość, a mianowicie dzieci dokonujące oszacowań czasu pracy zaniżały jego wartość w porównaniu z danymi zawartymi w dzienniczkach.

Badane dzieci szacując ilość czasu poświęconego w ciągu jednego dnia w roku na prace rolne i domowe zaniżyły jego wartość średnio o około 23 minuty (0,38h) (Tab.3). Poziom istotności różnic pomiędzy czasem oszacowanym a określonym na podstawie dzienniczków jest bardzo wysoki ($t = 5,129$; $p<0,001$). Podobne niedoszacowanie wystąpiło w przypadku oceny czasu pracy w dni powszednie i większe – w niedziele (mniej o pół godziny). Nie stwierdzono natomiast istotnych różnic w ocenie czasu wykonywania prac na rzecz rodziny w soboty. Jednocześnie stwierdzono słabą, choć istotną statystycznie korelację pomiędzy obydwo-

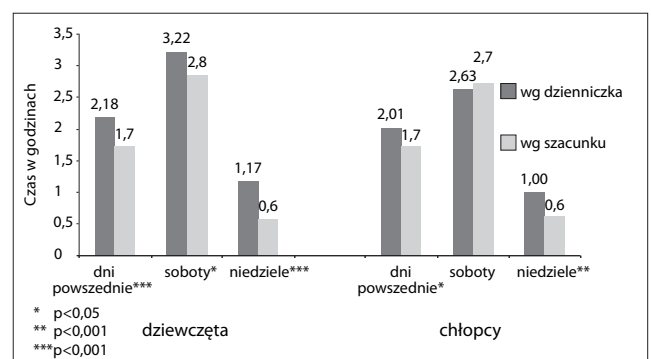
Tabela 3. Test t-Studenta różnic pomiędzy średnim czasem wykonywania prac rolnych i domowych określonym na podstawie dzienniczka i szacunków dzieci (dla prób zależnych)

Dni tygodnia	Różnica: czas na podstawie dzienniczka – czas na podstawie szacunków (w godz.)	Odch. st.	Błąd st.	Test t		Korelacja	
				t	p	korelacja	P
Dni powszednie	0,38	1,33	0,85	4,607	<0,001	0,30	<0,001
Soboty	0,15	1,95	0,12	1,219	=0,224	0,37	<0,001
Niedziele	0,51	1,23	0,77	6,695	<0,001	0,22	<0,001
1 dzień w roku	0,38	1,15	0,72	5,129	<0,001	0,38	<0,001

sposobami określenia czasu poświęcanego na pracę przez badane dzieci (współczynnik korelacji od 0,22 dla niedziel do 0,38 dla jednego dnia w roku). Oznacza to, że istnieje pozytywna współzależność pomiędzy czasem oszacowanym i określonym na podstawie dzienniczków, polegająca na tym, że dzieci pracujące dłużej (dane dzienniczkowe) szacują swój czas jako raczej dłuższy.

Przedstawione dane pozwalają stwierdzić, że ocena czasu pracy oszacowana w badaniach ankietowych jest najbardziej zgodna z danymi dzienniczkowymi, gdy dotyczy dni dużego obciążenia pracą. To właśnie w przypadku soboty – dnia największego obciążenia pracami występuje największa zgodność w ocenie czasu poświęcanego na pracę przez dzieci. W dni powszednie dzieci pracują średnio znacznie krócej niż w soboty i jednocześnie w ankietach oceniają, że na pracę poświęcają mniej czasu niż wynika to z obserwacji dzienniczkowych. Największa rozbieżność między czasem określonym na podstawie szacunków i na podstawie dzienniczka wystąpiła w przypadku niedzieli (0,5 godziny), mimo, że w dniu tym dzieci pracują najkrócej.

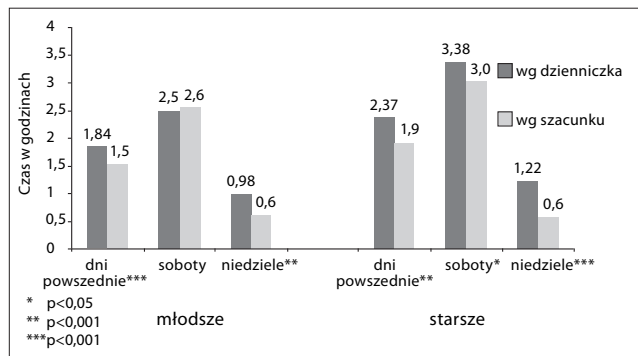
Tendencja do zaniżania oszacowań wartości czasu pracy w porównaniu z czasem ustalonym na podstawie dzienniczka wystąpiła w podgrupach chłopców i dziewcząt oraz w podgrupach dzieci młodszych i starszych. We wszystkich wymienionych podgrupach największe rozbieżności wystąpiły przy ocenie czasu pracy w niedzielę (Ryc. 2). Szacunkowe czasy

Ryc. 2. Czas wykonywania prac na rzecz rodziny na podstawie szacunków (retrospekcja) i dzienniczków w grupie dziewcząt i chłopców (średnia liczba godzin w dniach tygodnia)

pracy były około dwukrotnie niższe niż czas wynikający z danych dzienniczkowych. Największą różnicę stwierdzono w grupie dzieci starszych, które czas pracy w niedzielę oszacowały średnio na około pół godziny (0,57h), podczas gdy z danych dzienniczkowych wynika, że średnio pracowały

prawie 1 godzinę i 15 minut (1,22h) (Ryc. 3). Interesującym jest porównanie zgodności ocen czasu pracy w grupie dzieci starszych i młodszych, ponieważ okazało się, że dzieci młodsze trafniej oceniały czas swojej pracy niż dzieci starsze. W grupie dzieci młodszych średnia czasu pracy w soboty określona na podstawie oszacowań (2,55h) i dzienniczków (2,50h) były prawie równe (Ryc. 3), natomiast w grupie dzieci starszych wystąpiły istotne statystycznie różnice – szacunkowy czas w soboty jest niższy o 0,36 h w porównaniu z czasem określonym na podstawie dzienniczka.

Ryc. 3. Czas wykonywania prac na rzecz rodziny na podstawie szacunków (retrospekcja) i dzienniczków w grupie dzieci młodszych i starszych (średnia liczba godzin w dniach tygodnia)

Rozbieżności w ocenie czasu, który dzieci przeznaczają na prace w gospodarstwie domowym i rolnym wystąpiły również w grupie dziewcząt i chłopców. Oceny szacunkowe są bardziej zgodne z ocenami dzienniczkowymi wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Dziewczęta szacując czas pracy podają wartości znacznie niższe niż wynika to z danych dzienniczkowych (około 22 minuty) natomiast chłopcy podają wartości bardziej zbliżone do danych dzienniczkowych (różnica tylko około 7 minut).

DYSKUSJA

Przeprowadzone analizy wykazały, że budżet czasu dzieci wiejskich określony na podstawie retrospekcji uczniów w badaniach ankietowych istotnie różni się od budżetu ustalonego na podstawie prowadzonych dzienniczków. W ocenie retrospektywnej czas wykonywania prac na rzecz rodziny jest znacznie krótszy niż określony na podstawie dzienniczków. Daje to podstawę sądzić, że dzieci oceniając czas wykonywania prac domowych lub rolnych na podstawie retrospekcji zaniżają jego wartość w porównaniu z badaniami dzienniczkowymi. Rezultat ten odbiega od wyników badań dotyczących zgodności ocen retrospekcyjnych z ocenami dzienniczkowymi dokonanych przez innych autorów. Porównania takie prowadzili badacze amerykańscy, którzy ocenili odczuwanie przez dzieci bólu na podstawie badań retrospekcyjnych i dzienniczkowych [11]. Autorzy wykazali, że w badaniach retrospekcyjnych następuje zawyżenie nasilenia bólu w porównaniu z badaniami dzienniczkowymi. Przypuszczają, że badania dzienniczkowe mogą być metodą bardziej rzetelną, ponieważ pozbawione są błędów związanych z przypominaniem zdarzeń z przeszłości [12].

Retrospekcyjne oceny czasu trwania poszczególnych czynności oraz doznawanego bólu dotyczą odmiennych aspektów rzeczywistości, ale należy przypuszczać, że podle-

gają podobnym mechanizmom, powodującym rozbieżności w stosunku do ocen dokonanych na podstawie dzienniczków. W przypadku badania budżetu czasu problem wydaje się być bardziej skomplikowany. Przysnając bowiem (za A.S. Lewadowki) metodzie dzienniczkowej większą rzetelność, należy stwierdzić, że ocena czasu pracy na rzecz rodziny w badaniach ankietowych (retrospekcyjnych) była zaniżona, ale jednocześnie ocena czasu pobytu w szkole, odrabiania lekcji i oglądania telewizji była zawyżona [13]. Wskazówką na drodze do wyjaśnienia tych rozbieżności są oceny czasu pracy w podgrupach dziewcząt i chłopców. W grupie chłopców oceny czasu pracy na podstawie ankiety i dzienniczka są bardzo podobne (różnica między średnimi – 7 minut). W grupie dziewcząt rozbieżności są bardzo duże – średni czas oszacowany na podstawie retrospekcji jest o 22 minuty krótszy w porównaniu z czasem obliczonym na podstawie dzienniczka. Tak duże zaniżenie czasu wykonywania prac na rzecz rodziny przez dziewczęta w ocenie retrospektywnej może wynikać z traktowania pewnych obowiązków w gospodarstwie domowym w kategoriach obowiązków związanych z płcią a nie w kategoriach pracy. Można przypuszczać, że pomoc w prowadzeniu domu w opiece nad młodszym rodzeństwem dziewczynki traktują jako czynności związane z rodzinną rolą kobiety. Przypuszczenia te są hipotezami, które należy zweryfikować w pogłębionych badaniach.

Porównując poszczególne elementy budżetu czasu dzieci wiejskich w ocenie retrospektywnej i na podstawie dzienniczków wykazano, że największa zgodność ocen wystąpiła w przypadku składników zajmujących największy udział w budżecie czasu, to jest w przypadku snu. Średnia ocen snu w badaniach dzienniczkowych wynosi 9,63 godziny, natomiast retrospekcyjna ocena czasu trwania snu jest o około 8 minut mniejsza, co oznacza, że ocena została zaniżona tylko o 1,4%. Cechą charakterystyczną pomiarów snu jest najmniejsza ich zmienność. Największe rozbieżności ocen występują w przypadku czasu trwania czynności zajmujących stosunkowo niewielką część budżetu czasu – wykonywanie prac domowych i rolnych (ocena retrospekcyjna wobec dzienniczkowej zaniżona o 24,3%), oraz odrabianie lekcji (ocena retrospekcyjna wobec dzienniczkowej zawyżona o 23,7%). Należy przyjąć, że retrospekcyjne oszacowanie czasu jest trudniejsze w przypadku zajęć, których udział w budżecie czasu jest mniejszy oraz zajęć, których zmienność w poszczególnych dniach jest większa.

Wyjaśnienia rozbieżności ocen czasu wykonywania prac na rzecz rodziny dokonanych na podstawie dzienniczka oraz na podstawie retrospekcji można również poszukiwać w oparciu o teorię pamięci autobiograficznej. Zgodnie z nią wydarzenia w życiu człowieka sygnowane są emocjami pozytywnymi lub negatywnymi, dzięki czemu stanowią punkty orientacyjne wpływające na proces zapamiętywania [14]. Badania nad mechanizmami zapamiętywania sugerują, że zdarzenia nieprzyjemne związane z negatywnymi emocjami są na początku lepiej zapamiętane, lecz wraz z upływem czasu ulegają one coraz większemu zatarciu. Niektórzy uważają, że część negatywnie ocenianych informacji jest od razu wypierana z pamięci [15]. Analizując poszczególne elementy budżetu czasu w kategoriach wydarzeń z życia dziecka związanych z pozytywnymi lub negatywnymi emocjami możemy przyjąć, że praca na rzecz rodziny może powodować bardziej negatywne skojarzenia w porównaniu z uczęszczaniem do szkoły, oglądaniem telewizji czy odpoczynkiem. Zatem praca jako wydarzenie związane z trudem, często przykrym obo-

wiązkiem powinna być systematycznie wypierana z pamięci, co jednocześnie może wpływać na ocenę czasu jej trwania. Przyjmując to założenie, ocena czasu wykonywania prac na rzecz rodziny w dniu poprzednim (zapis dzienniczkowy) jest bardziej zgodna z rzeczywistym czasem trwania tych zajęć niż ocena czasu prac wykonywanych kilka lub kilkanaście miesięcy wstecz. Ocena retrospekcyjna czasu pracy będzie więc zaniżona wobec oceny na podstawie dzienniczka. Prawidłowość tę potwierdzają przedstawione wyniki badań.

W świetle przytoczonej teorii należy przyjąć, że bardziej odpowiadająca rzeczywistości jest ocena czasu pracy na podstawie zapisów dzienniczkowych. Nie oznacza to, że ocena czasu pracy na podstawie retrospekcji jest zupełnie nieprzydatna. Zaletą tej metody jest niski koszt przeprowadzenia badań oraz krótki czas ich realizacji. Pamiętać jednak należy, że wyniki mogą nieco odbiegać od rzeczywistości. W przypadku zajęć przyjemnych czas ich wykonywania może być nieco zawyżony, a w przypadku zajęć nieprzyjemnych – zaniżony.

PIŚMIENNICTWO

- Lutyński J. Metody badań społecznych: wybrane zagadnienia. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe; 1994:154-156.
- Gruszczyński LA. Kwestionariusz w socjologii: budowa narzędzi do badań surlweyjnych. Katowice: Uniwersytet Śląski; 1991:121-139.
- Rostocki WA. Kłamstwo obronne w ujęciu M. Ossowskiej a etyczne problemy wywiadu kwestionariuszowego w socjologii. W: Gostkowski, red. Analizy i próby technik badawczych w socjologii. Tom IX. Red. Warszawa: PAN Instytut Filozofii i Socjologii; 1992:39-49.
- Kargul J. O czasie wolnym młodzieży. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2001;6:3-8.
- Marzec H. Czas wolny małych dzieci w rodzinie. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2004;2:38-39.
- Borzyszkowa H. Budżet czasu wolnego i sposób jego wykorzystania przez dzieci upośledzone umysłowo w stopniu lekkim w wieku szkoły podstawowej. Grańsk: Uniwersytet Gdański; 1997.
- Włowski T, Jankowska M. Wybrane aspekty zachowań zdrowotnych młodzieży gimnazjalnej. Cz.II. Aktywność fizyczna oraz formy spędzania czasu wolnego. Probl Hig Epidemiol 2007;1:67-73.
- Huk-Wieliczuk E. Physical work load and state of health of school-aged children in the southern Podlasie Region. Ann Agri Environ Med 2005;12:95-100.
- Huk-Wieliczuk E. Wybrane aspekty kondycji fizycznej i zachowań zdrowotnych młodzieży wiejskiej z terenu Południowego Podlasia, AWF, IWFIS, Warszawa 2007
- Jung B. Ekonomia czasu wolnego. Zarys problematyki. Warszawa: PWN; 1989.
- Tarkowska E. Czas w społeczeństwie. Problemy, tradycje, kierunki badań. Wrocław: Ossolineum; 1987.
- Lewandowski AS, Palermo TM, Kirchner HL, Drotar D. Comparing Diary and Retrospective Reports of Pain and Activity Restriction in Children and Adolescents with Chronic Pain Conditions. Clin J Pain 2009;4:299-306.
- Lewandowski K. Zależność między wynikami terapii a przyjętymi kryteriami oceny czasu przeżycia wolnego od progresji choroby i czasu wolnego od zdarzeń – analiza na podstawie wyników stosowania inhibitorów kinazy tyrozynowej u chorych na przewlekłą białaczkę szpikową. Hematologia 2011;2(2):99-104.
- Maruszewski T. Pamięć autobiograficzna jako mechanizm przechowywania doświadczenia. W: J. Sterlau red. Psychologia. Podręcznik akademicki. Grańsk: GWP; 2000: 137-182.
- Gawinecka M, Łucka I, Cebella A. Pamięć zdarzeń traumatycznych. Psychiatria 2008;5(2):65-69.

Working time of children in rural families – evaluation based on various methods

Abstract

Introduction. In social studies there occurs a risk of obtaining poorly reliable results due to the application of inadequate research instruments, or their incorrect design. Studies of the time budget of selected population groups constitute a special difficulty because they most frequently use a survey method in which the duration of performance of individual activities is assessed, based on respondents' retrospection.

Objective. The objective of the study is the comparison of two methods of evaluation of the mean duration of work activities performed in the household and on the farm (questionnaire form, diaries of schoolchildren's activities) by rural children aged 11-14.

Material and methods. The study covered a group of 255 children from rural families living in the Lublin region. The amount of time devoted by children in the study to work activities on the family farm was evaluated based on two sources of information: 1) questionnaire form, 2) and records in the diary of schoolchild's activities.

Results. Results of the analyses showed that the time budget of rural children specified, based on the schoolchildren's retrospection in survey studies, significantly differed from that established based on the diaries they kept. According to the retrospective evaluation, time devoted to work activities performed on behalf of the family was considerably shorter than that specified based on diaries. The underestimation of working time in the survey studies was characteristic in the group of girls, whereas among boys the evaluations based on the survey and diaries were similar.

Conclusions. The applied methods of evaluation of working time on behalf of a family brought about slightly different results. The differences in evaluations of individual work activities performed by a child should be analyzed in the context of the daily time budget. It is advisable to perform a comprehensive analysis of the conditioning of the differences observed.

Key words

rural child, children's work, time budget